

The logo for SORAPS features the word "SORAPS" in a bold, sans-serif font. The letters "S", "O", "R", and "A" are white, while "P", "S", and "S" are orange. The text is set against a dark blue rectangular background. To the left of this background is a vertical bar with an orange top half and a dark blue bottom half. To the right is a horizontal bar with an orange top half and a dark blue bottom half.

SORAPS

Study of religions
against prejudices
and stereotypes

Nutidens vigtighed af tros- og religionsfrihed

Intellektuelt Output 2, Unit VI

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Version No.	Author, institution	Date/Last Update
1	Tim Jensen (University of Southern Denmark)	03/12/2018
2	Mette Horstmann Nøddeskou (University of Southern Denmark)	11/12/2018
3	Mette Horstmann Nøddeskou (University of Southern Denmark)	20/12/2018

Nutidens vigtighed af tros- og religionsfrihed

IERS digitale moduler:

- [Religionsdiversitet i nutidens Europa Religion og lov i europæiske lande](#)

Forord: år 2018 udgør et vigtigt jubilæum inden for menneskerettigheder og religion, ikke mindst artiklen om religionsfrihed eller trosfrihed. Den 25. maj 1993 for 25 år siden udstedte Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (herefter: 'domstolen') for første gang en dom med særlig vægt på artikel 9 i den europæiske menneskerettighedskonvention (herefter 'konventionen'). Dette var dommen i det såkaldte Kokkinakis mod Grækenland-sag (ansøgning nr. 14307/88), idet det hævdes, at der faktisk var sket en overtrædelse af artikel 9, da Kokkinakis, anklageren flere gange var blevet retsforfulgt, dømt og også fængslet for, hvad domstolene i Grækenland holdt for at være ulovlig proselytisme i Grækenland. Kokkinakis var et aktivt medlem af Jehovas Vidner, og hans proselytisme havde blandt andet været rettet mod ortodokse kristne (den græsk-ortodokse kirke er majoritetsreligion i Grækenland og har status som en etableret religion med særlige rettigheder under den græske stat, jf. sagen).

Dette er ikke stedet at gå ind i detaljer med dommen og de mange interessante aspekter af afgørelsen. Hovedpointen i denne sammenhæng har at gøre med de generelle principper med hensyn til religionsfrihed og artiklen om religions- og trosfrihed udtrykt i dommen. Den lyder som følger (vores fremhævninger):

*"Som fastlagt i artikel 9 (§ 9) er tanke-, samvittigheds- og religionsfrihed et af **fundamentene for et 'demokratisk samfund'** i konventionens forstand. Det er i sin religiøse dimension et af de **mest vitale elementer, der går ud på at udforme troendes identitet og deres opfattelse af livet**, men det er også et værdifuldt aktiv for ateister, agnostikere, skeptikere og de ubekymrede. **Pluralismen, der er uadskillelig fra et demokratisk samfund** og har været dyrt vundet i århundreder, afhænger af det.*

*Mens **religionsfrihed primært er et spørgsmål om individuel samvittighed**, indebærer det også bl.a. frihed til at "manifestere [sin] religion". At vidne i ord og gerninger er bundet til eksistensen af religiøse overbevisninger."*

I henhold til artikel 9 (§ 9) er frihed til at manifestere sin religion ikke kun udøvelse i fællesskab med andre, "offentligt" og inden for kredsen af dem, hvis tro man deler, men kan også hævdes "alene" og "i den private sfære"; derudover indeholder den i princippet ret til at forsøge at overbevise sin nabo, for eksempel gennem "undervisning", idet det ikke længere er "frihed til at ændre [sin] religion eller tro", som er fastslået i artikel 9, stk. sandsynligvis forblive et dødt brev.

Denne dom har givet menneskerettighedsverdenen et nyt syn på betydningen af bestemmelserne vedrørende religion og religions- eller trosfrihed i den europæiske menneskerettighedslov, der har haft varig virkning. Ikke desto mindre kan det hævdes, at Domstolen i de seneste 25 år i flere tilfælde slet ikke har baseret sine domme på disse principper. Snarere har den til tider givet mere og mere plads til at de statslige parter 'nok ved bedre' end Domstolen (nærhedsprincippet og apprecieringsprincippet) i spørgsmål vedrørende religion. Således bliver der faktisk ikke vist lige

hensyn til de transnationale demokratiske værdier, der er fastlagt i konventionen og skal forsvares og praktiseres af Europarådets medlemsstater.

For nyligt – som Lassen også nævner i sin rapport om situationen for religiøse minoriteter i EU ((Lassen 2016: 163) med henvisning til en anden menneskerettighedsforsker, Malcolm Evans) – har der vist sig en tendens til at henvise til "margenen for påskønnelse" ('margin of appreciation'), især i sager, der vurderes som værende følsomme eller af stor betydning, både for det fælles samfund og de europæiske stater. Domstolen foretrækker derfor ikke at blive for involveret, ikke at tage ansvar.

Desuden hævdede Evans for nyligt i et offentligt foredrag fra Det Danske Institut for Menneskerettigheder (9. november 2018), at der er kommet mere og mere opmærksom på religion set som en udfordring for demokratiet, og at det er religionernes plads i den offentlighedens sfære. Her har vi set, hvordan friheden til at manifestere sin religion igen og igen er blevet begrænset, og hvordan frygten for terrorisme er blevet afgørende i mange flere afgørelser. Domstolen lægger således mindre og mindre vægt på religionsfrihed som et "primært spørgsmål om individuel samvittighed"; på religion som et af "grundlagene for et demokratisk samfund"; og på religion som en uadskillelig del af et pluralistisk demokratisk samfund.

Man kan dog tilføje, at andre observatører har tendens til at se Domstolen som ikke værende helt enig med sig selv med hensyn til sin holdning om sager, der involverer religion og religionsfrihed eller tro. Mens man samtidig påpegede betydningen af lovens og statens sekularitet (f.eks. med hensyn til hovedtørklæder og andre religiøse symboler på den offentlige scene samt kritik af religion som en del af ytringsfriheden, er et andet grundlæggende menneske retsprincippet med hensyn til demokrati) understreger Domstolen på andre tidspunkter religiøse folks ret til selv at have deres følelser beskyttet (jf. for eksempel den berømte Otto Preminger sag, se mere [her](#)).

Desuden understregede Domstolen i sagen 'Lautsi mod Italien' (se for eksempel [her](#)) forældrenes ret til at forvente, at staten ikke forstyrrer deres ret til tanke-, samvittigheds- og religionsfrihed (og derfor fandt udstillingen af kristne kors i de italienske folkeskoler som værende i modstrid med artikel 9). Da denne dom blev revurderet, kom Domstolen dog til en anden konklusion med henvisning til 'margin of appreciation' og 'subsidiaritetsprincippet': staten (i dette tilfælde den italienske stat) har ret til at vise religiøse og kulturelle nationale symboler, og korset på væggen var ikke det, som Domstolen ville kalde et 'aktiv' symbol, men i stedet et 'passivt' symbol. Det forstyrrede ikke retten til religionsfrihed, herunder frihed fra religion, og det var mere et kulturelt symbol end en religiøs.

Man bemærker her endnu en gang betydningen af definitionen af "religion" (for ikke at tale om definitioner af henholdsvis et passivt og et aktivt symbol) i dette tilfælde over for 'kultur'. Hvornår er religion 'religion', hvornår er kultur 'kultur', og hvornår er en kultur en 'religiøs kultur' eller en bare en kultur, der er dybt påvirket af religion? Hvem beslutter, om nogen bærer et tørklæde af religiøse grunde eller som mode eller symbol på undertrykkelse, og hvem bestemmer, om julefejring med en offentlig visning af Jesus i en krybbe og et juletræ kun er en 'tradition' og 'kultur' mens fejringen af Ramadan af muslimer er en religiøs festival?

Alle sådanne diskussioner kan komme i spil, når stater og offentligheden diskuterer eller håndterer religioner, majoritetsreligioner og minoritetsreligioner, og når stater og offentligheden drøfter, hvor religion "hører til": kun eller primært til den såkaldte private sfære, eller til den ellers sekulære offentlige sfære? Er der religioner, f.eks. Islam, som 'af natur' ikke respekterer en postuleret 'separationsvæg' (bruges her til at henvise til den postulerede 'separationsvæg' mellem stat og religion i den amerikanske forfatning, *First Amendment*) mellem den private og den offentlige, den religiøse og den sekulære? Og med hensyn til artikler om religionsfrihed eller trosfrihed og retten til at manifestere sin religion eller tro alene eller i fællesskab med andre, privat eller offentligt: hvem bestemmer, hvornår staten kan udøve dens rettigheder? Skal den (jf. nedenfor) begrænse denne ret til manifestation af religion under visse omstændigheder? En lov, der i princippet indeholder retten til at bære hovedtørklæder og burka; retten til at bygge kirker og moskeer og deltage i begivenhederne, som holdes der; retten til at bygge moskeer og kirker med tårne og minareter, og at kalde til bøn fra minareterne og ringe til gudstjeneste ved hjælp af kirkeklokkerne?

I en rapport fra 2016 om EU og religiøse minoriteter skriver menneskerettighedsforsker Eva Maria Lassen (Lassen 2016,159-60):

"Rapporter om tros- eller religionsfrihed i verden viser, at religiøse minoriteter i et meget stort antal lande befinder sig i en usikker situation. Ikke alene er personer, der tilhører religiøse mindretal, ofte udsat for diskrimination på grund af deres religion; der er også en stigning i antallet af hadfulde forbrydelser (hate crimes) mod personer tilhørende religiøse mindretal. Globalt tager diskrimination, chikanering og forfølgelse af religiøse minoriteter både juridiske og ikke-juridiske former og kan støttes eller initieres af både stater og ikke-statslige aktører. Desuden er religiøst grundlagt ekstremisme og radikaliseringssteget, hvilket også skader de religiøse minoriteter på en række måder."

Hun fortsætter (ibid, 160) med hensyn også til EU:

"Religiøse minoriteter oplever også pres af forskellig art. Både i en europæisk og global sammenhæng er de religiøse mindretals position i samfundet og beskyttelsen af deres rettigheder ramt af store udfordringer. I en europæisk sammenhæng er der en voksende tendens til statslig indblanding i den specifikke del af religionsfriheden, der vedrører manifestationen af religiøs overbevisning i form af ritualer og symboler; Der er også en voksende debat om sådanne forstyrrelser. Ofte er religiøse mindretal ikke de primære mål, men ender alligevel ofte med at blive påvirket af denne udvikling, hvorved de oplever et akkumuleret pres på deres ret til at manifestere deres religiøse overbevisning. [...]"

I det følgende kan vi ikke gå i detaljer med alle disse specifikationer. Vi skal klarlægge de generelle konsekvenser af menneskerettighedsartiklerne, ikke mindst deres forestillinger om religion og tro, dvs. hvad der kan betegnes som menneskerettighedsdokumenternes diskurs og om forestillinger om religion.

Litteratur (et udsnit)

An-Na'im, A. A. 1996, "Islamic Foundations of Religious Human Rights" in: J.J. Witte & J. D. Van der Vyver (eds.), *Religious Human Rights in Global Perspectives: Religious Perspectives*, Martinus Nijhoff Publishers: Boston

Evans, M. D. 2009, *Manual of the Wearing of Religious Symbols in Public Areas*. French edition: *Manuel sur le port de symboles religieux dans les lieux publics*. Council of Europe Publishing: Strasbourg Cedex

Binderup, L. & T. Jensen (eds.) 2005, *Human Rights, Democracy & Religion*, The Institute of Philosophy, Education and the Study of Religions, University of Southern Denmark: Odense Hackett, R.I.J. 2005, "Human Rights and Religion: Contributing to the Debate", in: Binderup, L. & T. Jensen (eds.), *op.cit.* 7-21

Halliday, F. 1996, "Human Rights and the Islamic Middle East", in: Halliday, F. *Islam and the Myth of Confrontation*, Tauris: London, 133-159

Lassen, E.M. 2005, "International Human Rights Law and the Bible: Two International Norm-Setting Standards of the Modern World", in: Binderup, L. & T. Jensen (eds.), *op.cit.* 84-97

Lassen, E.M. 2016, "The EU and Religious Minorities Under Pressure", in: Benedek, W. et al. (eds.), *European Yearbook on Human Rights 2016*, Intersentia: Antwerp-Vienna-Graz, 159-172

Mayer, A. 1998, "Islamic Reservations to Human Rights Conventions. A Critical Assessment" in: Rutten, S. (ed), *Human Rights and Islam, teksten van het op 6 juni 1997 te Leiden gehouden vijftiende RIMO-symposium*: Leiden

Mayer, A. 1999, *Islam and Human Rights*, 3rd ed., Westview Press: Boulder

Skovgaard-Petersen, J. 2005, "Islamist Responses to Human Rights: The Contribution of Muhammad al-Ghazzali", in: Binderup, L. & T. Jensen (eds.), *op.cit.* 116-126

Sherwood, Y. 2015, "On the Freedom of the Concepts of Religion and Belief", in: Sullivan, W.F. et al. (eds.), *op. cit.* 29-44

Sullivan, W.F. et al. (eds.) 2015, *Politics of Religious Freedom*, University of Chicago Press: Chicago & London